

УДК 342

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2022.3.9>**Зима В. М.,**старший викладач кафедри іноземних мов
Київського національного університету імені Вадима Гетьмана

МІЖНАРОДНА ПІДТРИМКА УКРАЇНИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ (ПРАВОВІ ОСНОВИ РЕГУЛЮВАННЯ ДОПОМОГИ)

Анотація. 8 травня 2022 на саміті країн «Великої сімки» було висловлено повну підтримку України в її боротьбі проти агресії Росії. Всі сім країн зобов'язалися надавати Україні військову допомогу, боротися з російською дезінформацією у світі, також G7 будуть допомагати відбудовувати Україну. Відповідно ними було взято зобов'язання поступово відмовлятися від залежності від російської енергії, зокрема шляхом поступового припинення або заборони імпорту російської нафти. Вживати заходів, щоб заборонити або іншим чином не допустити надання ключових послуг, від яких залежить Росія, посилювати санкційну кампанію проти фінансових еліт і членів сім'ї. 9 травня 2022 Президент США підписав закон про ленд-ліз військової зброї для України. Востаннє аналогічна процедура діяла під час Другої світової війни. Зараз він може стати важливим фактором у російсько-українському протистоянні.

Треба зауважити, що партнери з-за океану дають Україні не лише зброю і техніку, але й гроші на купівлю іншого озброєння. Рішення про передачу озброєння приймається за прискореною процедурою. Згідно із законом президент США уповноважує уряд надавати допомогу у тому розмірі, який необхідний. В той же час, програму ленд-лізу будуть виконувати не лише США, але й ключові союзники НАТО. І це озброєння буде виходити за межі поточних поставок протитанкових і легких зенітних ракет, включаючи системи протиповітряної оборони середньої та великої дальності, мобільну артилерію та військові безпілотники, а також продовольство, паливо, медичне обладнання та інше, щоб Україна могла підтримувати свою боротьбу.

Досі залишається відкритим питання щодо відшкодування збитків громадянам України в результаті збройної агресії. Зауважено, що для дієвості відшкодування шкоди від військової агресії кожна країна у національне законодавство повинна ввести норму, про те що на державу-агресора покладається майнова відповідальність за будь-яку шкоду, заподіяну майну мирного населення в результаті бойових дій, незалежно від результатів цієї війни. У таких випадках майно держави-агресора та пов'язаних з нею осіб, яке знаходиться на території третіх країн, може бути використане для відшкодування збитків потерпілій державі, її муніципалітетам, приватним фізичним і юридичним особам та їх об'єднанням на підставі рішень судів відповідної країни. Запровадження таких норм значно спростить процедуру відшкодування збитків: потерпілим не потрібно буде доказувати кожен окремий факт порушення законів і звичаїв війни військовослужбовцями держави-агресора, відсутність військової необхідності в їхніх діях та причинно-наслідковий зв'язок між їх діями та завданою шкодою. Потерпілому достатньо буде довести факт вчинення агресії, який, по суті, є преюдиційним, та факт заподіяння шкоди в результаті бойових дій, які стали наслідком цієї агресії. На сьогодні в Україні зареєстровано пакет законопроектів даного напрямку.

Ключові слова: агресія, війна, Збройні сили України, ООН, Європейський Союз, держава-агресор, тимчасовий захист, Європейський суд, тимчасовий захист, мародерство, Римський Статут, відшкодування заподіяної шкоди.

Zyma V. M. INTERNATIONAL SUPPORT TO UKRAINE DURING RUSSIAN MILITARY AGGRESSION (LEGAL BASIS FOR THE REGULATION OF AID)

Abstract. On May 8, 2022, at the summit of the "Big Seven" countries, full support was expressed for Ukraine in its fight against Russian aggression. All seven countries have pledged to provide military aid to Ukraine, fight against Russian disinformation in the world, and the G7 will also help rebuild Ukraine. Accordingly, they undertook to gradually abandon dependence on Russian energy, in particular by gradually stopping or banning the import of Russian oil. Take steps to ban or otherwise prevent the provision of key services on which Russia depends, intensify the sanctions campaign against financial elites and family members. On May 9, 2022, the US President signed the law on lend-lease military weapons for Ukraine. The last time a similar procedure was used during the Second World War. Now he can become an important factor in the Russian-Ukrainian confrontation.

It should be noted that overseas partners give Ukraine not only weapons and equipment, but also money for the purchase of other weapons. The decision on the transfer of weapons is made according to an accelerated procedure.

By law, the President of the United States authorizes the government to provide assistance to the extent necessary. At the same time, the lend-lease program will be implemented not only by the USA, but also by key NATO allies. And these weapons will go beyond the current supply of anti-tank and light anti-aircraft missiles, including medium- and long-range air defense systems, mobile artillery and military drones, as well as food, fuel, medical equipment and more, so that Ukraine can sustain its fight.

The issue of compensation for damages to Ukrainian citizens as a result of armed aggression still remains open. It is noted that for the effectiveness of compensation for damage caused by military aggression, each country must introduce into its national legislation a rule that the aggressor state is held liable for any damage caused to the property of the civilian population as a result of hostilities, regardless of the results of this war. In such cases, the property of the aggressor state and its related persons located on the territory of third countries can be used to compensate the injured state, its municipalities, private individuals and legal entities and their associations based on the decisions of the courts of the respective country. The introduction of such norms will greatly simplify the procedure for compensation for damages: the victims will not need to prove every single fact of violation of the laws and customs of war by the military personnel of the aggressor state, the absence of military necessity in their actions, and the cause-and-effect relationship between their actions and the damage caused. It will be enough for the victim to prove the fact of committing aggression, which is, in fact, prejudicial, and the fact of causing damage as a result of hostilities that were the result of this aggression. To date, a package of draft laws in this direction has been registered in Ukraine.

Key words: aggression, war, Armed Forces of Ukraine, UN, European Union, aggressor state, temporary protection, European Court, temporary protection, looting, Rome Statute, compensation for damage caused.

Постановка проблеми. Віроломний напад Росії на Україну 24 лютого 2022 року потряс весь цивілізований світ. Україна розпочала гідний супротив по всій лінії фронту. На захист стали Збройні сили України, сили територіальної оборони, звичайні українські громадяни, вони спричинили вагомі втрати російським окупантам, не дали можливість захопити Київ та зламали плани кремлівської верхівки щодо захвату України за три доби. Підґрунтям для цього став рух України в напрямку інтеграції у Європейський Союз, саме він був використаний як формальне обґрунтування початку повномасштабних бойових дій Росії проти України. Вторгнувшись на суверенну територію іншої держави, Росія порушила всі норми міжнародного права, стала воєнним злочинцем, спричиняючи пошкодження української інфраструктури, вбиваючи цивільне населення, знищуючи логістичні шляхи.

Сучасна Україна, виборюючи своє право на свободу, захищає весь цивілізований світ від бажання Росією ревізійнізму існуючого світопорядку, прагнення відновити сфери впливу у Східній Європі, послабити та дискредитувати багатосторонні інституції Західного світу. Без допомоги міжнародної спільноти Україна не зможе подолати всесвітнє зло, що іде від російської агресії.

Виклад основного матеріалу. 03 листопада 1950 Генеральною Асамблеєю було прийнято резолюцію № 3777 «Єдність заради миру», якою передбачено: якщо Рада Безпеки

ООН, у разі порушення миру чи здійснення акту агресії, через відсутність єдності постійних членів не зможе прийняти відповідне рішення, то для підтримання чи відновлення міжнародного миру та безпеки Генеральна Асамблея може зібратися на надзвичайну спеціальну сесію та прийняти необхідне рішення самостійно. Міжнародна спільнота відповіла негайно відреагувала на військові події в Україні. Рада Безпеки ООН ухвалила резолюцію про скликання Надзвичайної спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН. Протягом роботи сесії вже схвалено три важливі резолюції: «Агресія проти України» (2 березня 2022 року); «Гуманітарні наслідки агресії проти України» (24 березня 2022 року); «Призупинення прав членства Російської Федерації в Раді ООН з прав людини» (7 квітня 2022 року). Також МЗС забезпечило включення постійного пункту по Україні до порядку денного Ради Безпеки ООН, що надало можливість Раді розглядати за потреби будь-які питання, пов'язані з миром та безпекою України, у тому числі проблематику агресії Російської Федерації проти України, безпекових гарантій після завершення війни з Російської Федерації та забезпечення стабільного миру і відбудови України. Загалом після вторгнення Російської Федерації в Україну РБ ООН провела 30 засідань, присвячених обговоренню наслідків російської агресії проти України, з них два за участі Президента України.

Україні вдалося залучити ООН до переговорного процесу з евакуації цивільного населення та військових з Маріуполя, а також до переговорів щодо створення умов для вивозу зерна. У березні 2022 року Рада ООН з прав людини заснувала Незалежну міжнародну комісію ООН з розслідування злочинів в Україні, яка уповноважена розслідувати всі ймовірні порушення та зловживання у сфері прав людини і порушення міжнародного гуманітарного права і пов'язані з ними злочини в контексті агресії Російської Федерації проти України з метою забезпечення відповідальності [1].

Бюро з демократичних інститутів та прав людини ОБСЄ також утворило після вторгнення російських військ в Україну Оперативну робочу групу, яка здійснює моніторинг та документування порушень міжнародного гуманітарного права та прав людини. Крім того, 3 березня та 2 червня 2022 р. 46 держав-членів ОБСЄ разом з Україною двічі застосували Московський механізм у людському вимірі для встановлення порушень міжнародного гуманітарного права, у тому числі внаслідок умисних і невибіркових нападів на цивільне населення та цивільну інфраструктуру, під час вторгнення РФ в Україну. Також Парламентська Асамблея ОБСЄ у 2022 році прийняла Бірмінгемську декларацію, в якій засудила повномасштабну неспровоковану агресивну війну РФ проти України та закликала до негайного виведення російських військ з території України. Парламентська Асамблея ОБСЄ вкотре засудила спробу анексії та окупацію Криму й незаконне «визнання» та окупацію Донецької та Луганської областей. У Декларації також визнається роль Республіки Білорусь як держави-співагресора у неспровокованій агресивній війні Росії проти України. Асамблея засудила «вторгнення в Україну уряду Російської Федерації за сприяння та підбурювання урядом Білорусі» як кричуще порушення не лише суверенітету та територіальної цілісності України, але й як напад на права людини та основоположні свободи, передусім права на життя народу України [2].

Звернення України до Європейського суду з прав людини (заява № 11055/22) мало надзвичайну реакцію, так як вже 1 березня, застосовуючи правило 39 Регламенту, Суд вказав уряду Росії утримуватися від військових напа-

дів на цивільне населення та цивільні об'єкти, в тому числі житлові приміщення, транспортні засоби швидкої допомоги та інші цивільні об'єкти, що перебувають під спеціальною охороною, зокрема школи та лікарні, а також негайно забезпечити безпеку закладів медичної допомоги, їх особового складу й автомобілей швидкої допомоги на території, яка піддається нападу або облозі російських військ. Вочевидь, таке рішення не стримало агресора, проте воно залишається обов'язковим для російського уряду, а його невиконання матиме наслідки в межах розгляду справи «Україна проти Росії (X)». З огляду на те, що військовою агресією проти України Росія порушила Статут Ради Європи, згідно з рішенням Комітету міністрів від 16 березня її було виключено зі складу організації і вона перестала бути стороною Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Це безпрецедентне рішення, яке демонструє, що агресору немає місця серед цивілізованих держав. Відмова Росії від передбачених у Конвенції гарантій прав і свобод людини насамперед має негативні наслідки саме для громадян Російської Федерації, які відтепер не зможуть скористатися наднаціональним механізмом юридичного захисту. Водночас, згідно із резолюцією Європейського суду з прав людини, Суд зберігає компетенцію розглядати заяви, спрямовані проти Російської Федерації щодо дій чи бездіяльності, які можуть становити порушення Конвенції за умови, що вони мали місце до 16 вересня 2022 року. В той же час, 26 лютого 2022 року Україна подала до Секретаріату Міжнародного суду ООН в Гаазі заяву про порушення справи проти Російської Федерації щодо спору стосовно тлумачення, застосування та виконання Конвенції 1948 року про запобігання злочину геноциду та покарання за нього. 16 березня в межах застосування тимчасових заходів Суд оголосив наказ, за яким Російській Федерації слід «негайно зупинити військові операції, які вона розпочала на території України 24 лютого 2022 року», а також забезпечити, щоб «будь-які військові чи інші організації або особи, які перебувають під російським контролем, не продовжували військові операції». За наслідками звернення від 39 держав-учасниць цього Суду було розпочато розслідування ситуації в Україні з 21 листопада 2013 року, охо-

плюючи, таким чином, будь-які попередні та поточні звинувачення у воєнних злочинах, злочинах проти людяності чи геноциді, скоєних на будь-якій частині території України будь-якою особою. Відповідно Україна стала першою країною, де міжнародне розслідування розпочалося ще до закінчення воєнних дій[3].

Треба відзначити, що ще у 2001 році Рада ЄС прийняла Директиву «Про мінімальні стандарти надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та несення їх наслідків» (COUNCIL DIRECTIVE 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between Member States in receiving such persons and bearing the consequences thereof). А 4 березня 2022 року Рада ЄС своєю Резолюцією визнала наявність обставин для надання тимчасового захисту особам, що постраждали від російської воєнної агресії в Україні, і таким чином активувала дію Директиви для захисту українців[4], яка за правовими характеристиками, не має ознак прямої дії, і імплементується в національне законодавство Європейських країн за умов доцільності. Даний документ містить лише мінімальні стандарти щодо надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб, які розширюються у національних законодавствах, з урахуванням економічної та соціальної ситуації кожної країни. Основним призначенням Директиви було:

– забезпечення негайного захисту та прав: це включає права на проживання, доступ до ринку праці, доступ до житла, соціальної допомоги, медичної чи іншої допомоги та засобів до існування. Для дітей та підлітків без супроводу тимчасовий захист надає право на законну опіку та доступ до освіти;

– зменшення тиску на національні системи надання притулку шляхом створення статусу захисту зі зменшеними адміністративними перешкодами. Це дозволить уникнути перевантаження національних систем надання притулку і дозволить державам-членам організовано та ефективно управляти прибуттям з повною повагою до основних прав і міжнародних зобов'язань;

– посилена солідарність та розподілу відповідальності: правила Директиви про тимчасовий захист сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо розміщення переміщених осіб з України. «Платформу солідарності», де країни-члени можуть обмінюватися інформацією про можливості прийому, координуватиме Комісія;

– подальша підтримка з боку Агенцій ЄС: Frontex, Агентство Європейського Союзу з питань притулку та Європол можуть надавати подальшу оперативну підтримку на запит держав-членів, щоб забезпечити безперебійне виконання цього рішення [5].

8 травня 2022 на саміті країн «Великої сімки» було висловлено повну підтримку України в її боротьбі проти агресії Росії. Всі сім країн зобов'язалися надавати Україні військову допомогу, боротися з російською дезінформацією у світі, також G7 будуть допомагати відбудовувати Україну. Відповідно ними було взято зобов'язання поступово відмовлятися від залежності від російської енергії, зокрема шляхом поступового припинення або заборони імпорту російської нафти. Вживати заходів, щоб заборонити або іншим чином не допустити надання ключових послуг, від яких залежить Росія, посилювати санкційну кампанію проти фінансових еліт і членів сім'ї.

9 травня 2022 Президент США підписав закон про ленд-ліз військової зброї для України. Востаннє аналогічна процедура діяла під час Другої світової війни. Зараз він може стати важливим фактором у російсько-українському протистоянні.

На підставі даного Закону уряд України зможе запитати та узгодити отримання без зайвих бюрократичних зволікань від американських партнерів:

– будь-якої зброї (крім ядерної), системи озброєння, боеприпасів, літаків, кораблів або іншого військового знаряддя;

– будь-якого майна (крім торгових суден), установок, товарів, матеріалів, обладнання, постачання або товарів, що використовуються для здійснення військових продажів;

– будь-якого обладнання, інструментів, матеріалів, постачання або іншого предмету, необхідного для виробництва, обробки, ремонту, обслуговування, зберігання, конструювання,

транспортування, експлуатації або використання будь-якого предмета, переліченого вище;

– будь-якого компоненту або частини будь-якого предмету з вищеназваних[6].

Даною програмою передбачено, що Україна може отримати за ленд-лізом: танки третього покоління M1A2 Abrams, бойові машини піхоти M2A3 Bradley, самохідні артилерійські установки M109A6 Paladin, реактивні системи залпового вогню на колісному шасі HIMARS; універсальні пускові установки РСЗО M270 MLRS, зенітно-ракетні комплекси NASAMS 2 і Patriot, багатофункціональні легкі винищувачі четвертого покоління F-16 C/D [7].

Треба зауважити, що партнери з-за океану дають Україні не лише зброю і техніку, але й гроші на купівлю іншого озброєння. Рішення про передачу озброєння приймається за прискореною процедурою. Згідно із законом президент США уповноважує уряд надавати допомогу у тому розмірі, який необхідний. В той же час, програму ленд-лізу будуть виконувати не лише США, але й ключові союзники НАТО. І це озброєння буде виходити за межі поточних поставок протитанкових і легких зенітних ракет, включаючи системи протиповітряної оборони середньої та великої дальності, мобільну артилерію та військові безпілотники, а також продовольство, паливо, медичне обладнання та інше, щоб Україна могла підтримувати свою боротьбу.

Досі залишається відкритим питання щодо відшкодування збитків громадянам України в результаті збройної агресії, так як на сьогоднішні дні Україна, ані Росія не ратифікували Римський статут Міжнародного кримінального суду, тому розслідування воєнних злочинів Російської Федерації в нашій країні не підпадають під його юрисдикцію. Проте, Україна раніше своїми заявами визнала юрисдикцію Міжнародного кримінального суду, а після 24 лютого близько 39 держав-учасниць Римського Статуту звернулися до нього щодо проведення розслідування злочинів, вчинених у нашій державі у зв'язку із агресією Російської Федерації. Саме тому Прокурор Міжнародного кримінального суду прийняв рішення про початок повноцінного розслідування вчинених РФ в Україні воєнних злочинів. Статтею 8 Римського статуту Міжнародного кримінального

суду розкрадання визнається воєнним злочином. Розкрадання заборонено відповідно до ст. 28 IV Гаазької Конвенції про закони і звичаї війни на суходолі та ст. 33 IV Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни. Зауважимо також, що міжнародне гуманітарне право передбачає індивідуальну відповідальність фізичних осіб і зобов'язує держави, які беруть участь у збройному конфлікті, вживати заходів щодо припинення будь-яких порушень його вимог. На національному рівні мародерство, тобто викрадення на полі бою речей поранених чи вбитих, є військовим кримінальним правопорушенням, відповідальність за яке встановлена ст. 432 Кримінального кодексу України. Водночас відповідно до змін у національному законодавстві, викладених у Законі України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство», в умовах війни «мародерство» також охоплює крадіжку, грабїж, розбій, вимагання, привласнення, розтрату майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, вчинені під час воєнного стану не лише на полі бою, але й на інших територіях. Втім усі громадяни України, які втратили власне майно в результаті мародерства з боку окупантів, мають право на відшкодування завданої шкоди. Так, зокрема, згідно зі ст. 91 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) сторона, що перебуває у конфлікті й порушує положення Конвенцій або цього Протоколу, повинна відшкодувати завдані збитки, якщо для цього є підстави. Вона несе відповідальність за всі дії, що вчиняються особами, які входять до складу її збройних сил. Обов'язок відшкодувати шкоду та компенсувати збитки, завдані порушенням норм міжнародного гуманітарного права, міститься й в нормах звичаєвого права міжнародного гуманітарного права[8]. Згідно зі ст. 75 Римського статуту, Міжнародний кримінальний суд встановлює принципи щодо відшкодування збитків потерпілим, і саме він може визначити у своєму рішенні масштаби та розмір будь-якої шкоди та збитків, заподіяних потерпілим. Станом на вересень, за верифікацією, яку провів спільно Світовий банк із Міністерством розвитку гро-

мад і територій, Росією завдано прямої шкоди Україні на \$ 326 млрд [9]. Саме тому необхідно наголосити на тому, що основними способами відшкодування заподіяної шкоди у випадку мародерства можуть виступати, зокрема, реституція, тобто відновлення статусу, що існував до порушення, тобто повернення захопленого майна, або компенсація, яка надається за будь-яку шкоду і визначається в економічній оцінці, яка має бути співмірною серйозності порушення в кожному індивідуальному випадку. Вочевидь повернення майна на практиці буде важко реалізувати, так як Росія не захоче виконувати зобов'язання із відшкодування шкоди, заподіяної її військовослужбовцями, а тому доцільно було б реалізувати на практиці можливість компенсації завданої шкоди зі спеціально створених фондів, кошти у які надходили б, наприклад, з примусово вилучених чи арештованих російських активів [8].

Висновки. Підводячи підсумок, необхідно зауважити, що для дієвості відшкодування шкоди від військової агресії кожна країна у національне законодавство повинна ввести норму, про те що на державу-агресора покладається майнова відповідальність за будь-яку шкоду, заподіяну майну мирного населення в результаті бойових

дій, незалежно від результатів цієї війни. У таких випадках майно держави-агресора та пов'язаних з нею осіб, яке знаходиться на території третіх країн, може бути використане для відшкодування збитків потерпілій державі, її муніципалітетам, приватним фізичним і юридичним особам та їх об'єднанням на підставі рішень судів відповідної країни. Запровадження таких норм значно спростить процедуру відшкодування збитків: потерпілим не потрібно буде доказувати кожен окремий факт порушення законів і звичаїв війни військовослужбовцями держави-агресора, відсутність військової необхідності в їхніх діях та причинно-наслідковий зв'язок між їх діями та завданою шкодою. Потерпілому достатньо буде довести факт вчинення агресії, який, по суті, є преюдиційним, та факт заподіяння шкоди в результаті бойових дій, які стали наслідком цієї агресії. На сьогодні в Україні зареєстровано пакет законопроектів даного напрямку.

Отже, потужна міжнародна підтримка України у її війні з російським агресором сприяє наближенню перемоги, що дасть можливість жорстко обмежити здатність Росії нападати на інші країни, надаватиме час для підкріплення колективної оборони і консолідації міжнародної єдності проти агресії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Організація Об'єднаних Націй URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/organizaciya-obyednanih-nacij>
2. Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/organizaciya-z-bezpeki-i-spirvobitnictva-v-yevropi>
3. Юридичний фронт у війні росії проти України <http://www.golos.com.ua/article/360855>
4. Голян Л. Тимчасовий захист або статус біженця: рекомендації для осіб, які покидають Україну URL: <https://biz.ligazakon.net/analitics/210042>
5. Україна: Комісія пропонує тимчасовий захист для людей, які тікають від війни в Україні, та рекомендації щодо прикордонних перевірок URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/uk/ip_22_1469
6. Михайлик Р. Ленд-ліз: закупівлі для перемоги заради спільних цінностей URL: <https://zakupki.com.ua/lend-liz-zakupivli-dlya-peremogy-zarady-spilnyh-tsinnostej.html>
7. Ленд-ліз допоможе Україні перемогти у війні URL: <https://meest-online.com/world/usa/lend-liz-dopomozhe-ukrajini-peremohty-u-vijni/>
8. Майно, втрачене під час окупації: чи існує механізм компенсації за розкрадання майна з боку окупантів? URL: <https://helsinki.org.ua/articles/mayno-vtrachene-pid-chas-okupatsii-chy-isnuie-mekhanizm-kompensatsii-za-rozkradannia-mayna-z-boku-okupantiv>
9. Буряченко О. Коли і як можна буде отримати компенсацію за зруйноване Росією майно. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3580685-koli-i-ak-mozna-bude-otrimati-kompensaciu-za-zrujnovane-rosie-u-majno-analiz.html>